II. ULUSLARARASI ROMANYA'DA TÜRK KÜLTÜRÜN İZLERİ SEMPOZYUMU

-BİLDİRİLER-

Yayına Hazırlayanlar
İ. Ünver NASRATTINOĞLU – Serin TÜRKOĞLU

AHMET KABAKLI'NIN YAZILARINDA MEVLÂNÂ

Yrd. Doç. Dr. Erol ÜLGEN *

Mevlânâ Celâleddin-i Rumî (1207-1273), Türk ve dünya edebiyatının en önemli fikrî, edebî ve tarihî simalarından birisidir. Yaşadığı devirde olduğu gibi sonrasında ve günümüzde pek çok şaire, yazara, araştırmacıya ilham kaynağı olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Yirminci asrın ikinci yarısından itibaren Türk edebiyatına, kültürüne, tarihine büyük hizmetleri geçmiş olan merhum Ahmet Kabaklı[88]'ya da Mevlânâ ilham kaynağı olmuştur. Kabaklı, büyük Türk düşünürü ve Mesnevî'nin şairi Mevlânâ'yı 1956 yılından ölünceye kadar çeşitli vesilelerle araştırmalarının konusu yapmış, bilhassa Mevlânâ'nın ölüm yıldönümlerinde hakkında yazılar kaleme almıştır. O, Mevlânâ ile ilgili araştırmalarının çoğunu basın tarihimizin önemli gazetelerinden birisi olan Tercüman ve Türkiye gazetelerinde "Gün Işığı" başlığı altında yazmıştır. Ayrıca onun, İstanbul, Çağrı ve Türk Edebiyatı dergilerinin sayfaları arasında Mevlânâ ile ilgili tanıtma, haber yazı, anma, fıkra ve makale-inceleme yazıları yer almıştır. Kabaklı, bu yazılarında Mevlânâ'nın hayatı, eserleri, şiir sanatı ve anlayışı, kıssa ve hikâyeleri, Konya ve Mevlânâ ile ilgili anma toplantılarındaki izlenimleri, turizm ve Mevlânâ ile ilgili yayımlanan kitapların tanıtımlarından bahsetmiştir. Kabaklı'nın Mevlânâ ile ilgili tespit edebildiğimiz 80 kadar yazısı vardır.[89] Bu yazılarının haricinde Kabaklı, Mevlânâ'yı müstakil bir kitapta[90], iki kitapta da

* Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi/ erolulgen@beykent.edu. tr/ erolulgen@superonline.com

[88] Ahmet Kabaklı hakkında geniş bilgi için bk., Erol Ülgen, "Ahmet Kabaklı Hayatı ve Eserleri", *Türk Edebiyatı*, nr. 329-330, Mart-Nisan 2001, s. 10-15.

[89] Erol Ülgen, Ahmet Kabaklı Nerede Ne Yazdı?, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, 440 S.

[90] Ahmet Kabaklı, Mevlânâ, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, 349 S.

bölüm olarak[91] ele alıp anlatmıştır. Biz bu bildirimizde Kabaklı'nın Mevlânâ ile ilgili 1956'da yazdığı ilk yazısından, kitaplar dahil son yazısına kadar yazdıklarından hareketle Mevlânâ'ya verdiği değeri ve öne çıkardığı özelliklerini anlatmaya çalışacağız.

Konuşmama öncelikli olarak Kabaklı'nın kaleminden Mevlânâ'yı tanıtarak başlıyacağım. Daha sonra da yine onun kaleminden, fikirleri, şiirleri, eserleri, üslûbu, dünya edebiyatındaki yeri, Konya'da katıldığı Mevlânâ törenleri sırasında yaşadığı olumlu ve olumsuzluklarla ilgili görüşleriyle tamamlayacağım.

Kabaklı'ya göre, vatanımızın süsü[92] olan Mevlânâ, 1207 yılında Türklüğün beşiği[93] Horasan'ın Belh şehrinde doğar.[94] O, İslâm dünyası ve tasavvuf âleminde aynı ölçüde sevilip sayılan ve dünyaca tanınan nadir bir varlıktır. Mevlânâ sıfatı ise, din büyüğü ve insanlık efendisi anlamında, yüksek kimselere verilen bir lâkaptır.[95] Mevlânâ'ya "Konevî" yani "Konyalı" değil de "Rumî" yani "Anadolulu, Türkiyeli" demişler[96] diyen ve bunda da büyük isabet kaydettiklerini ifade eden Kabaklı, bir başka yazısında ise *Rûmî* için: "Şairimiz küçük yaşta (5-10 yaş arası) babası ile Belh'ten göçüp Karaman (Lârende) ve Konya'da olgunlaştığı ve zirvelere ulaştığı için "Anadolulu" anlamında ona verilmiş bir sıfattır."[97] diyerek açıklama getirmektedir.

---

[91] Kabaklı, önce Mevlânâ'nın hayat hikâyesini, düşüncelerini ve çevresini "Mevlânâ ile Sohbet" başlığı ile *Tercüman* gazetesinde seri yazı halinde yayımlamıştır. Daha sonra da bu yazıları "Sohbetler I" başlığı ile kitaplaştırmıştır. Kitabın birinci ve ikinci baskıları "Sohbetler I", üçüncü baskısı ise "Çağlara Hükmedenler" başlığı ile basılmıştır. Kabaklı, bu çalışmasında Mevlânâ'nın yaşadığı çağa, çeşitli vasıtalarla bir zaman tüneli, diğer bir ifadeyle 'mazi koridoru' açarak gider. Kabaklı, Mevlânâ'nın çocukluk günlerinden ölümüne kadar geçen süredeki yaşanan olayları bir sohbet üslûbuyla okuyucusuna aktarır. Ahmet Kabaklı, "Mevlânâ", Çağlara Hükmedenler, 3. bs., Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 9-86. ; Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, 10. bs., c. 2, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 283-307.

[92] A. Kabaklı, "Binbir Geceden Birinde", *Tercüman*, 22 Aralık 183, s. 2.

[93] A. Kabaklı, "Benzeri Olmayan Mevlânâ", *Türkiye*, 22 Aralık 1998, s. 3

[94] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, 10 bs., c. 2, s. 283.

[95] A. Kabaklı, age., c. 2, s. 283.

[96] A. Kabaklı, "Konya'dan Mevlânâ'dan", Tercüman, 16 Aralık 1971, s. 2. ; A. Kabaklı, "Bir Yanda Mevlânâ, Bir Yanda Paniç", *Türkiye*, 18 Aralık 1992, s. 2

[97] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 283. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, İstanbul 2000, s. 7, 19.

Mevlânâ'nın babası Sultanü'l-Ulemâ diye şöhret yapmış, bir din ve maneviyat büyüğü olan Bahaeddin Veled'dir.[98] Annesi Mümine Hatundur.[99] İyi bilinmiyen sebeplerle Belh'ten ayrılan Sultanü'l-Ulemâ yanına oğlu Celâleddin'i, ailesini, hayli kalabalık dervişlerini ve bir kervan yükü eşyasını alarak uzun bir göç yolculuğuna çıkar. Nişabur, Bağdat, Mekke, Medine, Şam ve Haleb'e uğradıktan sonra Türklere vatan olan Anadolu'ya gelir. Malatya, Erzincan, Sivas, Kayseri ve Niğde'de konaklarlar. Lârende'ye (Karaman) yerleşirler. O sıralarda yirmi yaşlarında olan Celâleddin, burada aynı kafile ile Belh'ten göçen Lala Şerafeddin-i Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun'la evlenir. Alâeddin Çelebi ve Sultan Veled adlı iki oğlu dünyaya gelir.[100] Bu arada kendisi de, babasının Karaman'daki medresesinde yetişip sayılı bilginlerden biri olur. 1228 yılında Anadolu Selçuklularının en büyük sultanı I. Alâeddin Keykûbat'ın daveti üzerine Konya'ya yerleşirler.[101]

1231 yılında babası ölür. Babasına bağlananlar Mevlânâ etrafında toplanırlar. Bu arada Seyyid Burhaneddin'den de ders alarak din ve tasavvuf ilimlerinde yükselen Mevlânâ, artık Konya'nın vaaz eden ve dersler veren tanınmış bir müderrisi hâline gelir.[102]

İlim hayatının düzenli bir şekilde devam ettiği bir sırada Konya'ya Şems-i Tebrîzi (Tebrizli Şems) adlı coşkun, çılgın, cezbeli, güneş bakışlı[103] bir derviş gelir. Mevlânâ ile karşılaşır. Yakıcı bir sohbete koyulurlar. Şems, hayret verici ve pervasız sözleri ile onu dener, şaşırtır.[104] Kısa sürede Şems'in etkisinde kalır ve o zamana kadar edindiği bilgileri hiçe saymaya başlar. Bu çekimli, cezbeli mutasavvıf, onun 'Tanrı aşkı' yolunda mürşidi olur. Şems, Mevlânâ'daki

---

[98] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 283.
[99] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 12.
[100] A. Kabaklı, age., s. 21.
[101] A. Kabaklı, age., s. 22.
[102] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 283, 290.
[103] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 283. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Konya'da İlim ve San'at", *Tercüman*, 24 Aralık 1960, s. 3.
[104] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 30-31.

yanmaya hazır olan muhabbet çerağını tutuşturur.[105] O zaman 45 yaşlarında ve olgunluk çağında olan Mevlânâ, Şems'e manevî sevda ile bağlanır.[106] Ömründe Mevlânâ'dan başka kimseye değer vermeyen güneş bakışlı Şems'in[107] tavsiyesi ile 'sema'ya başlar. Coşkunluk hallerinde kendisinden geçerek (veya kendine gelerek) dönmeye başlar şiirlerini bu halde iken söyler.[108] Şems'in gelişiyle halkla ve öğrencileri ile olan alâkası kesilir. Mevlânâ'nın kendi ifadesiyle "Ülkenin zahidi iken, ellerini çırpan bir âşık" hâline gelir.[109]

Bundan sonra Mevlânâ, Tanrı aşkı yolunda basamak basamak yükselir.[110] Bir müddet sonra çok sevdiği Şems etrafa küserek Şam'a gider. Mevlânâ'nın ricasıyla 15 ay sonra Konya'ya geri döner. Yaklaşık altı ay sonra yine çok iyi bilinmeyen bir sebeple Şems ortadan kaybolur veya yok edilir. Şems'in ölüm haberi üzerine Mevlânâ büsbütün coşar, ıstırap çeker, çileden çıkar.[111]

Mevlânâ, bilhassa Şems'i tanıdıktan sonra sema, çalgı, şiir unsurlarına önem verir, eski kült'lerde de bulunan "mistik dansa" (sema) yeni bir hayat kazandırır ve bu dans gösterisi Mevlevîliğin alâmetlerinden birisi haline gelir. Böylelikle dinin beş şartından asla ayrılmayan Mevlevîler, millî sanata ve insanımıza sema, musiki, şiir zenginliği de katarlar. Itrî ve Şeyh Galip de bu havada yetişir.[112]

Şems-i Tebrîzî'den sonra Kuyumcu Selâhaddin-i Zerkûbî[113] ve Ahî Türkoğlu Çelebi Hüsameddin[114]'i de sohbet arkadaşı edinen Celâleddin-i Rûmî, bu çıldırtıcı coşkun tasavvuftan durulmuş, rahat, sakin bir ermişliğe doğru yol

---

[105] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 283-284.

[106] A. Kabaklı, "Mevlânâ, Dostluk ve Aşk", *Tercüman*, 17 Aralık 1957, s. 3. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 177.

[107] A. Kabaklı, "Mevlânâ'da-Şems Destanı", *Türkiye*, 19 Aralık 1999, s. 3.

[108] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Tanrıya Ulaşmanın Saadeti", *Tercüman*, 25 Aralık 1960, s. 3

[109] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 290.

[110] A. Kabaklı, "Mevlânâ, Dostluk ve Aşk", *Tercüman*, 17 Aralık 1957, s. 3.

[111] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 284. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, 34, 49. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ", Çağlara Hükmedenler, 3. bs., İstanbul 2003, s. 31-34.

[112] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 101-102.

[113] A. Kabaklı, age., s. 56-62.

[114] A. Kabaklı, age., s. 63-67.

alan uzun bir olgunlaşma dönemi geçirir. İslâmlıkla tasavvufu içiçe gören bir yüceliğe ulaşır. İlerleyen zaman içerisinde Konya ve Anadolu'nun en büyük mürşidi hâline gelir. 17 Aralık 1273 tarihinde dostlar dostu, sevgililer sevgilisi, sultanlar sultanı, büyük sevgiliye, Allah'a kavuşur.[115]

Ölümü, Konya tarihinde görülmedik bir genel yasa sebep olur. Her dinden, her soydan ve her sınıftan insanlar, onun tabutu arkasında ağlarlar. Konya'ya feyiz ve bolluk dilekleri saçmış olan bu büyük varlık, sevdiği şehirde, hâlen Yeşil Türbe'nin (Kubbe-i Hadra) örtmekte olduğu yerde uyumaktadır.[116]

Bilindiği gibi Mevlânâ, Mevlevî tarikatinin kurucusu değildir. Ancak ölümünden sonra oğlu Sultan Veled ve özellikle torunu Ulu Ârif Çelebi tarafından inceden inceye birçok usul, erkân ve kaideleriyle kurulan Mevlevî tarîkat teşkilâtının ilham kaynağı, şüphesiz Mevlânâ'dır.[117]

Kabaklı'ya Göre, Mevlânâ'nın Düşünceleri

Kabaklı'ya göre, Mevlânâ, zamanının kalıplara sığmayacak bir düşünce kutbudur.[118] Mevlânâ'daki düşünce bolluğu ve çeşitliliği, insanı hayrete düşüren bir tufandır. Ondaki sayısız düşünce unsurları, bir de mecazlar, teşbihler, istiareler, timsaller, semboller âleminden ses verir. Bir yandan bu kadar fikri nasıl üretebildiğine, bir taraftan da bu fikirleri, nasıl bu kadar güzel söyleyebildiğine şaşarsınız. Düşünce ve söyleyiş gücü ile Mevlânâ, şairler üstü ve insan üstüdür. Küçük değil, orta çapta olan bir yanı bile yoktur. Her sözü ile büyüktür ve benzersizdir. Kendisi de bu büyüklüğün şuurundadır.[119]

Düşünce adamı Mevlânâ, her çağda taze ve öncü sayılabilecek görüşler getirmiştir. O, insanları, insan oluşları bakımından saygıdeğer bulmuştur. Asırlara

---

[115] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı Konya'da "Şeb-i Arûs", *Tercüman*, 27 Aralık 1960, s. 3. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ, Dostluk ve Aşk", *Tercüman*, 17 Aralık 1957, s. 3.; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 83. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ", Çağlara Hükmedenler, 3. bs., s. 83.

[116] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 284. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 84.

[117] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 284.

[118] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 284. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, , s. 12, 31, 80.

[119] A. Kabaklı, "Mevlânâ'da Düşünce", *Türk Edebiyatı*, nr. 135, Ocak 1985, s. 4.

ders verecek şekilde kadınları aşağı gibi gören zihniyete karşı çıkmıştır.[120] Kölelik müessesesini kınamış, insan şerefini kutsamıştır. Mevlânâ, birkaç rubaisinde Türklüğü ile övünmüştür, fakat onun asıl tefekkürü en geniş mânâda insaniyetçiliktir. Hür ve geniş fikirlerinin kaynağının yine İslâmiyet olduğunu ve "Hz. Muhammed'in izi tozunda" bulunduğunu çok yerde ısrarla belirtmiştir.[121]

Tasavvufa getirdiği büyük açıklık, Allah karşısında insanın durumunu belirtmiş olmasındadır. Ona göre, yalnız insan, Allah'ı değil Allah da insanı sevmektedir. Şu hâlde insan oğlu, Allah'ın sevgilisi (mâşuk-ı İlâhî)'dir. İnsan, bu yüceliğini iyi bilmeli ve ona göre yaşayıp ona göre davranmalıdır. Hileci, zalim, dönek, cimri, bayağı, basit, tembel, kirli, çirkin ve pasaklı olmak bir Tanrı sevgilisine yakışmayacağına göre... İnsan bu düşüşlerden kurtulmalı ve yalnız Allah'ın kendisine bahşetmiş, kendinde tecelli ettirmiş olduğu ölümsüz ve yüce vasıflara özenmelidir. Hakikî insan, Allah'ın kendisine bahşettiği bu aşk karşısında şımarmaz. Onu sevindirmek için, diğer insanlara da dost, kardeş gözüyle bakar.

En yüksek ahlâk, hakikî Müslümanlık ve insanlık, ancak bu davranışların içinde bulunur. Zaten onun asla ayrılmayarak başı üstünde taşıdığı, her harfi üzerinde boyunca düşündüğü ve *Mesnevî*'sinde durmadan şerhettiği Kur'an-ı Kerim kâinatıdır. Allah aşkı ve onun Resûlüne duyduğu sevgi, Mevlânâ'nın kılavuzudur.[122]

Mevlânâ'nın tasavvuf, Allah, aşk, dünya vs.yi ilgilendiren görüşleri, düşünceleri elbette bir ummandır diyen Kabaklı, konu bolluğu ve derinliği dolayısıyla anlatılması zor olan düşüncelerinden bazılarını *Mesnevî* ve başka eserlerinden aldığı örneklerle açıklamaya çalışır: "Bu âlem bir rüyâdır. Hakikatte yok olan şu cihân var gibi görünmekte. Hakikatte var olan cihan da adamakıllı

---

[120] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 285. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ'da Kadın", *Tercüman*, 19 Aralık 1983, s. 2. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ", Çağlara Hükmedenler, 3. bs., s. 81.

[121] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 286.

[122] A. Kabaklı, age., c. 2, s. 286-287.

gizlenmekte. Rüzgâr esti mi toz toprak görünür. Rüzgâr görünmez. Toz toprak kendisini gizleyen rüzgâra perde olur. Deniz birdir, incisi, balığı da dalgasından başka bir şey değildir. Denizde ikilik ve ıstırap yoktur. Allah âlemi yaratmakla çoğalmadı, artmadı. Zat'ta ne artma vardı ne eksilme. Artmış gibi görünen onun zuhurudur... Mevlânâ'ya göre, nefse eziyet etmektense onu ıslâh etmeli, asıl 'sufiliği, biçimde, kıyafette, sefalette, insanı aşağılatan vücut eziyetlerinde değil gönül saflığında, irade gücünde aramalıdır.' Dua, ayin, sema ve musiki insanları maddî dünyanın boğuntusundan kurtarıp hür ve yüce iklimlere ağdırabilir.[123]

Kabaklı'ya göre, "Mevlânâ'da bu düşünce çeşitliliği ve anlatışta erişilmez olan gücü, hemen her satırı ile zamanını aşmakta, çağımıza gelmekte ve bizden sonraki çağlara da uzanıp ışık tutacağa benzemektedir."[124] Mevlânâ, bütün çağlara tuttuğu hoşgörü, neşe ve umut meşalesi gibi, yüce kişiliği ile kendi çağını da aydınlatmış bir varlıktır. Zamanın Konya, Anadolu ve İslâm dünyasının dervişleri, bazı din adamları, hatta hükümdarları, Mevlânâ'ya 'taçsız bir maneviyat sultanı' gibi bakmışlardır.[125] Kabaklı, İslâm kaynakları üzerinde düşünmek, derinleşmek isteyen gençlerin İslâma yeni bakış, yeni tefekkür getiren Mevlânâ'yı büyük bir dikkatle okumalarını ister. Bu isteğini şöyle belirtir: İslâm üzerinde düşünmek ve en sonsuz hakikatleri, en eşsiz ilim, sanat, fikir hürriyetlerini onda bularak çağın ötesine sıçramak isteyen gençler, Mevlânâ'yı büyük bir dikkatle okumalıdırlar."[126]

Kabaklı'ya Göre, Mevlânâ'nın Şiir Anlayışı

Çağındaki bütün ilmi ve felsefeyi şiirlerine sindirmiş olan Mevlânâ, bazı düşünce eserleri ve manzum kıssalar (fabl, ibretli hikâye) yazmışsa da asıl

[123] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 287.
[124] A. Kabaklı, "Mevlânâ'da Düşünce", *Türk Edebiyatı*, nr. 135, Ocak 1985, s. 5.
[125] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 285.
[126] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 89.

ulaşılmaz gücünü şiirde göstermiştir.[127] O, Kabaklı'ya göre, dünyanın en büyük şairlerinden birisidir.[128]

Dünyayı kuşatan şiir gücü ile geçmişimizi bugüne, gelecek zamanlara ve bütün insanlığa ulaştıran ihtişamlı bir ses[129] olarak gördüğü Mevlânâ'nın şiiri için Kabaklı şunları söyler: "Mevlânâ, mânâ üstünlüğü parlak bir yıldız olduğu kadar şiir tekniğine de hazırlıklı ve benzeri az bulunur ustalardandır."[130] Onun "şiiriyeti eşsiz, mânâ dolu, âhenk ve mecaz sağanağı altında"[131]dır. Her şair için şu tarafı üstündür denilebilir. Meselâ: âhengi, ilhamı, fikriyatı, kültürü, inancı gibi. Mevlânâ'da ise, şiirde taraf ve unsur denilebilecek ne varsa hepsi mükemmeldir.[132]

Farsça yazan lirik-mutasavvıf şairlerin en büyüğü saydığı[133] Mevlânâ'nın şiir görüşüyle ilgili Kabaklı şöyle devam eder: "İlham, tefekkür ve her şey gibi şiir de Mevlânâ'da Şems geldikten sonra kemale ermiş, sonsuz coşkunluk ve âhenge, sonsuz acılara, neşelere, taşmalara, durulmalara, sırlar ve derinliklere Şems'le karşılaştıktan sonra nail olmuştur. Çünkü Şems, onun tükenmez ve gizli hazinelerini açmaya memur edilmiş bir gayb habercisidir.[134] Şems'in gelişi ile onun şiiri yüz fersahlık yerden görünecek bir yangın parlaklığı kazanır."[135]

Kendisini sevenler için şiir söylediğini, *Horasan*'da kalsaydı, orada şairlik ayıp sayıldığı için belki de şiir yazmayacak olduğunu, fakat Anadolu'da şiir çok sevildiği için bu yola döküldüğünü *Fîhi Mâfih* adlı eserinde açıklayan Mevlânâ, şiirin şekil tarafını 'üzüm bağının çitten duvarı' sayar ve önemsemez. Fakat

---

[127] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 287.
[128] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 175.
[129] A. Kabaklı, "Törenler ve Mevlânâ", *Türk Edebiyatı*, nr. 25, Ocak 1974, s. 3.
[130] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 12.; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 180.
[131] A. Kabaklı, "Düşünme Zahmeti", *Tercüman*, 17 Aralık 1984, s. 2.
[132] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 9. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 176.
[133] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 287.
[134] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 177.
[135] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), s. 10, 12. ;A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 177.

eserlerinde teknik başarı da klâsik bir mükemmeliyet içindedir. Önce muhtevaya, yani öze, düşünceye, duyuşa, hayale, mecaza değer verir. Zekâsına ve hayal gücüne hayran bırakacak buluşları, benzetmeleri vardır. Kendisinden önce ve sonra hiçbir dünya şairinin tanımadığı bir hayal dünyası icat eder. Yaşı ilerledikçe daha çok duru fikre, açıklığa giden şiirler yazar.[136] Kabaklı, Mevlânâ'nın şiiriyle ilgili düşüncelerini söylemeye şu cümlede devam eder: "Kim ne derse desin Mevlânâ şiirindedir. İmanının, heyecanının, kişiliğinin, fikirlerinin tamamı şiirlerindedir."[137]

Kabaklı'ya göre, Mevlânâ'nın şiirlerinden huzur verici bir neşe ve mutluluk saçılır. Küçük ihtirasın, maddî arzunun ve günlük sıkıntının zerresini bile taşımayan mısraları, ermişliğine inandıran yüce sevgilerle, iyimserlikle doludur. Şiirlerinin çoğu *semâ* ederken, bir vecit ve cezbe hâlinde, vaaz eder gibi söylenmiştir.[138] *Divan*'ın ve *Mesnevî*'nin nice mısraları, ağzından sağanak hâlinde dökülmüş ve sır kâtibi denilen kimseler tarafından not edilmiştir.[139] Mevlânâ'ya şiir sanatı yönünden bakıldığında ise, mecazlarındaki yenilik, çeşitlilik, harikalık ve erişilmezlik[140] görülür.

Şiirlerindeki temel görüş, kendisine mahsus bir tasavvuf odağında toplanır. Ancak bu tasavvuf, onda bambaşka terennümlere ulaşır. "Tek varlık, ilâhî aşk ve insan sevgisi" gibi başlıca temaları, tabiattan, hayattan o zamanki Konya çevresinden ve halktan aldığı zengin malzeme ile donatmış, buna inanılmaz bilgisini ve hayal gücünü de katmıştır. Anlatmak istediklerini kimsenin erişemediği şiir kudreti ile böylece anlatmıştır.[141]

---

[136] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 288.
[137] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 176-177.
[138] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 12.
[139] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 288.
[140] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), s. 16.
[141] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 286.

Kabaklı'nın Mevlânâ'nın Eserleri Hakkındaki Düşünceleri

Mevlânâ'nın *Mesnevî, Dîvân-ı Kebir, Mektûbât, Mecâlis-i Seb'a, Fîhi Mâfih* adları ile beş eseri vardır. Bunlardan en tanınmışı *Mesnevî*'dir.[142]

Mevlânâ eserlerini genel olarak Farsça yazmıştır. Mevlânâ'nın eserlerinde her şeyin ilahî sırrını arama gayreti ve bulma sevinci altında mevsimlere, iklimlere, çiçeklere, ağaçlara, insanlara, olaylara, askerlere, savaşlara, çarşılara, çocuklara, karıncalara, balıklara, denizlere, kadınlara, sultanlara, halka... ve sayılamayacak kadar çok şeylere dair yüzbinlerce gözlem unsuru, onbinlerce âdet, töre, tavır, terbiye ve geleneğin tahlil ve eleştirisi yer almaktadır.[143]

Onun zaman ve mekânı harmanlayan fikir şaheseri olan *Mesnevî'si*[144] 26 bin beyit tutan muazzam bir eserdir. Bu eserde bir huzur, berraklık ve ermişlik vardır.[145] Eserde insan, sevgi, merhamet, adalet, sanat, hoşgörü unsurlarını işler. Bunların da kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir.[146] *Mesnevî* nazım şekliyle, *Fâilâtün, fâilatün, fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Büyük şair, eserine ayrı bir isim koymayarak yazıldığı nazım şeklinin (mesnevî) adıyla anılmasını istemiştir. Mevlânâ'nın yaşlılık günlerinde -Mesnevî'nin önsözü ve özü sayılan 18 beyti hariç- *Ahî Türkoğlu Çelebi Hüsameddin*'e bütün fikirlerini, ibretlerini, öğütlerini söyleyerek yazdırdığı tasavufî, ahlâkî, felsefî bir eserdir.[147]

1263'lerde Mevlânâ'nın söylediği ve Ahi Türkoğlu Hüsameddin'in yazdığı 6 ciltlik Mesnevî'nin 10 yılda tamamlandığı anlaşılmaktadır.[148]

Kabaklı, Mevlânâ'nın Mesnevî'de yer alan sonsuz bilgisini, hayal gücünü, çağrışım kudretini, hikâye tekniğini, gözlemlerini, felsefî kavrayışını, tartışmalarını, mecazlarındaki yeniliği ve başkalığı hayret verici bulur.[149]

---

[142] A. Kabaklı, age., c. 2, s. 288.
[143] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 16.
[144] A. Kabaklı, "Mevlânâ'dan Devlete", *Tercüman*, 18 Aralık 1990, s. 2.
[145] A. Kabaklı, "Mevlânâ'da Düşünce", *Türk Edebiyatı*, nr. 135, Ocak 1985, s. 5.
[146] A. Kabaklı, "Bir Yanda Mevlânâ, Bir Yanda Paniç", *Türkiye*, 18 Aralık 1992, s. 2
[147] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 288. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 202, 62, 66.
[148] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 289. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 66.

Kabaklı, Mesnevî'yi tertip bakımından da şöyle değerlendirir: "Mesnevî içiçe konulmuş, biri ötekinden çıkan ibretli manzum hikâyeler, hikmetler, duyuşlar, din ve felsefe tartışmaları hâlinde örülmüştür. Şair, düşüncelerini, Kur'an'dan alınma ayetler, kıssalar ve Peygamber'in hadisleri ile desteklemiş olduğu için Mesnevî'nin, İslâmî çevrelerde âdeta mukaddes bir kitap gibi saygı görmesi olağandır. *Mesnevî'de,* Mevlânâ'nın bir deryayı andıran geniş bilgisi, Fars ve Arap dillerini kullanmadaki ustalığı, insan kudretinin üstünde görür. Eserde İbni Sina'dan, Feridüddin Attâr'dan, Hakim Senaî'den, Kelile ve Dimne hikâyelerinden ve diğer ilim adamlarından, filozoflardan, mutasavvıflardan nakiller de bulunmaktadır. Bunları bazen eserinde tartışır, bazen tasvip ederek örnek gösterir, bazen de derinleştirerek açıklamalarda bulunur."[150] Kabaklı, *Mesnevi*'yi (ve diğer eserleri) "Kur'an'ın özü ve özeti" denilecek kadar yüce İslâmlığın, peygamberin ve İslâmî bakışın bir timsali olarak görür.[151]

Mevlânâ'nın bir eseri de insan ruhuna coşku veren ve fezalar aşıran *Divân-ı Kebir*[152]'idir. Mevlânâ'nın gazel ve rubailerini topladığı beyit sayısı bakımından en hacimli eseridir. Kabaklı'ya göre, bu eserdeki şaheser gazelleri, Mevlânâ'nın heyecan ve gönül coşkunluklarını verir. Onun hasret, manevî çılgınlık ve sevgi zirvesi olan bu kitabı *Divân-ı Şems-i Tebrîz* diye de anılır. Böyle anılması gazellerinin bitiş beyitlerinde Mevlânâ değil *Şems-i Tebrîz* mahlâsını kullandığı içindir.[153] Bu eşsiz aşk kitabını dolduran 2073 gazel ve 1791 rubaî, Mevlânâ'nın asıl şairlik kudretini gösteren belgelerdir. Erişilmez hayal gücüne, düşünce ve derinliğine, tek varlık tutkusuna, aşk coşkunluğuna en çok bu *Divân*'ında şahit olunmaktadır. *Dîvan-ı Kebîr,* şairin olgunluk çağı verimi olan *Mesnevî*'ye göre daha cezbeli, daha şaşırtıcı, hayal, fikir ve atılımlarıyla doludur. Her iki eserinde de ilâhî aşk terennüm edilir, ancak *Dîvan-ı Kebîr*'de aklı yerinden oynatacak

---

[149] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 289.
[150] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 289. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 204.
[151] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 285.
[152] A. Kabaklı, "Mevlânâ'dan Devlete", *Tercüman*, 18 Aralık 1990, s. 2.
[153] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Divân-ı Kebîr'inden", *Türkiye*, 5 Nisan 2000, s. 3.

tarzda söylediği aynı şeyleri, *Mesnevî*'de akla yatıracak bir ustalık ve sükûnetle dile getirmektedir.[154]

Mevlânâ'nın *Mektûbât*'ı ise, Selçuklu büyüklerine yazdığı 147 tane kısa mektuptan meydana gelmiştir.[155]

Mevlânâ'nın bir diğer eseri olan *Mecâlis-i Seb'a* (Yedi Meclis), Arapça ve Farsça söylediği vaazların not edilmesinden meydana gelmiş dinî, tasavvufî mahiyette bir eserdir. Mensur bölümler arasına manzum parçalar da karıştırılmış münacatları, birçok nasihatları, ayet ve hadis yorumlarını, bazı ibretli hikâyeleri, menkıbeleri ve şairane bölümleri bu eserde yer alır.[156]

İçindeki içindedir anlamına gelen *Fîhi Mâfîh* de, Mevlânâ'nın bazı hür düşünce ve sohbetlerinin toplanmasından meydana gelmiş bir eserdir.[157] Bu eser için de Kabaklı şunları söyler: Bizce bu eser, Mevlânâ'nın şahsiyetini, yaşayışını, çevresini, öz fikirlerini, ne kadar hür, geniş bir kültür telkin ve mânâ eseri olduğunu bütün samimiyetiyle gösteren mühim bir kaynaktır.[158] Kabaklı'ya göre, Mevlânâ'yı yaşadığı günler içinde çevresi, sözleri, davranışları ile "insan olarak" en güzel tanıtan eser Fîhi Mâfih'tir.[159]

Kabaklı'ya Göre, Mevlânâ'nın Üslûbu

Kabaklı, birçok dil bilen Mevlânâ'nın üslubu ile ilgili de şunları söylemektedir: "Mevlânâ'nın şiir ve nesirlerindeki yazı üslûbu, en tumturaklı hitabetten büsbütün saf halk söyleyişlerine kadar çeşitler arzetmektedir. İstediği zaman bütün yönleriyle *edebî sanatları* gösterir, dilediğinde ise en sade Farsçayı kullanır.

---

[154] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 290.
[155] A. Kabaklı, age.,, c. 2, s. 290.
[156] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 290. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 322.
[157] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 291. ; A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 11. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 342.
[158] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 322.
[159] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 291.

Neşeli ve hüzünlü motiflere her eserinde yer verir. Geniş manası ile mizahî üslûptan en ağır, yaralayıcı trajediye geçtiği görülür. O, üslûbundaki çok yönlülüğüyle eşsiz bir sanat ustasıdır.[160]

Bilindiği gibi Türk olan Mevlânâ[161], Türkçeden başka *Farsça, Arapça, halk Rumcası* ve *eski Yunanca*'yı da bilir. Bildiği bu dillerin tamamında az sayıda şiirleri vardır.[162] Fakat asıl ve en güzel şiirlerinde zamanın edebiyat ve sanat dili olan Farsçayı[163] kullanmıştır. Kabaklı'ya göre, Mevlânâ, bu dili, şiir ve ilhamına elverişli bulmuştur.[164] Onun "Türkçe şiirleri de Farsça ile karışık (mülemma) haldedir. Bunlar da sayıcı azdır ve şüphesiz iyi bildiği Türkçe ile fantezi çeşidinden deneyişler olarak sayılabilir. Eldeki birkaç değerli mısradan anlaşılacağı gibi çok güzel Türkçe şiirler yazabileceği de anlaşılmaktadır. Fakat heyhat ki! Türkçe o zaman, Anadolu'da işlenmemiş bulunmakta, üst aydınlar arasında, çok hatalı bakışla 'şiir dili' sayılmamakta ve 'köylü lisanı' diye görülmektedir."[165]

Kabaklı'ya Göre, Dünya Edebiyatında Mevlânâ

Kabaklı, yazılarında, Mevlânâ'nın hem yaşadığı çağda, hem de sonrasında dünya edebiyatının önemli isimlerini de etkilediğinden söz eder. Bu konuda gerekli araştırmaların, mukayeseli çalışmaların yapılmasına da gazeteci, edebiyatçı ve yazar kimliği ile dikkati çeker. Bu konuda kendisi de öncülük yapar. Dünya edebiyatının önemli şair ve yazarlarını karşılaştırır. Kabaklı, Dante ile Mevlânâ'yı şu örnekte kıyaslamaya çalışır: "Danthe, kainatın efendisi Hz. Muhammed'i, basit bir dindarın kin ve öfkesi ile Cehennem'in ateşlerinde yakarak, yürek soğutmaktadır. Mevlânâ ise, her gerçek Müslüman gibi Meryem

---

[160] A. Kabaklı, age., c. 2, s. 287-287.
[161] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 158.
[162] A. Kabaklı, age., s. 180.
[163] A. Kabaklıage., s. 158.
[164] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 288.
[165] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın Sanatı", Selçuk Üniversitesi 2. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler) (3-5 Mayıs 1986 Konya), Konya 1987, s. 13.

Ana'yı, Hz. Amine'ye denk tutmakta ve Hz. İsa'yı, "ölmüşleri diri kılan" özellikli bir nebi şanıyla yadetmektedir."[166]

Büyük bir Avrupa şairi ve Alman edebiyatının önemli isimlerinden Goethe'nin Mevlânâ'yı anlayabilmek için Farsça öğrenmesinden de şöyle söz eder: "Mevlânâ'nın şiir kudreti, büyük Alman şairi *Goethe*'yi hayran bırakmış ve Farsça öğrenmesine, bir *Divan* yazmasına sebep olmuştur."[167]

Nitekim Pakistanlı büyük şair Muhammed İkbâl, Goethe'yi çok sevip saymasına rağmen, bir diyaloğunda onu, Mevlânâ'nın hürmetkâr bir talebesi olarak takdim eder. Bu diyalogda Goethe ile Mevlânâ cennette buluşurlar. Alman şairi ona ünlü eseri *Faust*taki *Filozof ve Şeytan* bölümünü okur. Okunan bu hikâye, Mevlânâ'nın 'Mecâlis-i Seb'a' adlı eserindeki "Barsisa" hikâyesine benzemektedir.[168] *Konya Azîzi* onu lütfen dinledikten sonra bütün hikâyesini bir tek cümlede şöyle özetler: *Üstün bir talih ile doğan kimse zekâ ve şeytanetin insan aşkı ile İblis'ten geldiğini pek iyi bilir."*[169] Ayrıca bu hikâye, Kabaklı'ya Anatole France'ın 'Thais'ini hatırlatmaktadır.[170] Kabaklı'ya göre, bir Doğu Goethe'si olan Molla Cami de, "Ben o yüce yaratılmışı (Mevlânâ'yı) size nasıl anlatayım: Evet Peygamber değildir, fakat Kitab'ı (Mesnevî'si) vardır" [171] demekten kendisini alamaz.

Kabaklı'nın Katıldığı Mevlânâ'yı AnmaTörenlerinden İzlenimleri

Ahmet Kabaklı, gazeteci, edebiyatçı ve yazar kimliği ile 1953 yılından beri Konya'da yapılan Mevlânâ törenlerine çeşitli tarihlerde ya ziyaretçi ya da konuşmacı olarak bizzat katılmıştır. Katıldığı törenlerdeki olumlu ve olumsuz izlenimlerini yazarak kamuoyunun dikkatini Konya ve Mevlânâ törenlerine

[166] A. Kabaklı, "Benzeri Olmayan Mevlânâ", *Türkiye*, 22 Aralık 1998, s. 3
[167] A. Kabaklı, "Mevlânâ", *Tercüman*, 17 Aralık 1964, s. 2. ; A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 287.
[168] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 332-338.
[169] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 287.
[170] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 332-333.
[171] A. Kabaklı, Mevlânâ, İstanbul 2000, s. 9, 175-176.

çekmiştir. Kabaklı, Mevlânâ'nın Konya'ya katkılarından şöyle söz eder: Soyumuzun, yurdumuzun ve dinimizin büyük şair ve mütefekkiri Mevlânâ, hayatı ve mezarı ile Konya'yı 'kutsal şehirler' arasına sokmuştur.[172] Bu vesile ile Konya, Mevlânâ'nın her ölüm yıldönümünde dolup taşmaktadır. Buraya pek çok yabancı misafir gelmekte, ilmî konferanslar, sema gösterileri ile şehir canlılık kazanmaktadır.[173] Kabaklı, Mevlânâ sevgisini ülkemize ve dünyaya Turizm Derneği ve Vakfı aracılığıyla yaymaya,[174]tanıtmaya çalışan ve bunun için de canla başla çalışan -bugün hayatta olmayan- değerli dostları Konya'nın vefakâr evladı,[175] temiz ve olgun çocuğu, şair Feyzi Halıcı[176] ve müzeci, yazar ve millî kültür âşığı Mehmet Önder'den[177] çeşitli yazılarında övgüyle bahseder. Bu değerli dostları da Ahmet Kabaklı'yı Mevlânâ'nın ölüm yıldönümlerinde Konya'ya davet ederler. Kabaklı, zamanla turistik bir çehre[178] de kazanan bu törenlerden birisine katılışından ve izlenimlerinden şöyle bahseder: "Bu kış ortası, suların buzdan kaymak tuttuğu bozkır günlerinde Konya'nın otellerinde yer bulunmuyor. Lokantalarda, aşçılarda insan kuyruklarından geçilmiyor. Hazretin dergâhına kalabalıktan girilmiyor... Ben 'şeb-i arûs'a değil, ancak 12 Aralık gecesine yetişebildim. O gece yapılan töreni, birçok ecnebi ve Türkle birlikte soluğumuzu kesen hayranlıkla dinleyip seyreyledik. Ertesi gün, içim ferahlamış, zihnim daha büyük daha "öte" şeylerle süslenmiş olarak döndüm."[179] 1960 yılında katıldığı bir törenden de şöyle söz eder: "Yüce Mevlânâ'nın katına gittik, ölümsüz huzurunda onun nur cemalini görür gibi olduk. Fikirlerini bütün insanlığa merhem biliyoruz.

---

[172] A. Kabaklı, "Mevlânâ, Dostluk ve Aşk", *Tercüman*, 17 Aralık 1957, s. 3.
[173] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 84.
[174] A. Kabaklı, "Mevlânâlı Günler", *Türk Edebiyatı*, nr. 152, Haziran 1986, s.4.
[175] A. Kabaklı, "Konya'dan Al Haberi", *Tercüman*, 8 Mayıs 1985, s. 2.
[176] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Konya'da Müstesna Gün", *Tercüman*, 26 Aralık 1960, s. 3. ; A. Kabaklı, "Konya ve Dünya", *Tercüman*, 22 Aralık 1984, s. 2.
[177] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Konya'da Müstesna Gün", *Tercüman*, 26 Aralık 1960, s. 3.; A. Kabaklı, "İlme ve Halka Yükselmek", Tercüman, 6 Mayıs 1986, s. 2.
[178] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Konya'da "Şeb-i Arûs", Tercüman, 27 Aralık 1960, s 3.
[179] A. Kabaklı, "Konya'dan Mevlânâ'dan", *Tercüman*, s. 2.

Bir haylice yoksul idik, onun divanında bay (zengin) olduk, dönüyoruz."[180] 1982'lerden sonra Selçuk Üniversitesi'nin ev sahipliği ile düzenlenen Mevlânâ törenlerinin ve Konya'nın çehresinin değiştiğine şahit olur. 1982 yılında Konya'da 'Uluslararası Beşinci Mevlânâ Kongresi' tertip edilir. Kabaklı bu Kongreye bir tebliğle katılır. Katıldığı toplantıda ve Konya'nın cadde ve sokaklarında Mevlânâ'ya gösterilen ilgi karşısında mutlu olur. Buradaki izlenimlerini ve duygularını şöyle aktarır: "Mevlânâ Konya için: 'Burası âşıklar otağıdır, buraya eksik gelen tamam olur.' buyuruyor. Bizim gibi, her yakası bir bunalışın elinde kalmış sayısız dertlerle dertlenen, nice tereddütlerle hâllenen kimseler için 'tamam olmak' belki de kabil olmayacak bir mutluluktur. Fakat Konya'da iki gün olsun, Mevlânâ'nın manevî huzuruna çıkmak, onun için kavrulan çırpınan, 'dönen' canlarla birlikte yaşamak... Ve bilhassa her adım başında durdurup gönlümüzü okşamak lütfunda bulunan o irfanlı halkı, bizimle birlikte olmaya can atan sevimli öğrencileri görmek bizi olanca sıkıntılardan kurtarmıştır. Kaskatı gittik. Pür neşe döndük. Üstelik de nice can dostları edindik. Bu dahi, Mevlânâ'nın mübarek yüzünden değilse, nedendir."[181]

Kabaklı yazılarında, ayrıca Konya'daki değerli dostlarının yanı sıra Mevlânâ'yı "saz ve sözleriyle anlatan musikişinasları, bildirileriyle katılanları da tebrik eder. Şehri temiz tutan halkı, her tarafta samimiyet, güleryüz ve nizam ile görülen askerî ve sivil erkânı, otelci, lokantacı esnafını, Mevlânâ'ya lâyık gençliği, din, ilim ve sanat adamlarını yürekten alkışlar."[182] Binlerce yerli ve yabancının izlediği ve saatler süren törenlerde çıt çıkmadığından söz eder.[183] Burada, olumlu yönde gördükleri ve yaşadıkları onu mutlu eder.

---

[180] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Konya'da "Şeb-i Arûs", *Tercüman*, 27 Aralık 1960, s. 3.
[181] A. Kabaklı, "Eksik Gelen Olur Tamam", *Tercüman*, 20 Aralık 1982, s. 2.
[182] A. Kabaklı, "Konya'dan Mevlânâ'dan", *Tercüman*, 16 Aralık 1971, s. 2.
[183] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı Konya'da "Şeb-i Arûs", *Tercüman*, 27 Aralık 1960, s. 3.

Kabaklı'ya göre, kaynağını, yüce Muhammed'den, yönünü de azametli Kur'an'dan, Hadis'ten alan[184] Mevlânâ, insan ve insanlık sevgisi ile doludur.[185] Mevlânâ, "asırları aşıp gelen bir ibret, bir dünya görüşü ve isteyen ruhlara emniyet kemeridir. Dünya görüşünün tamamı Kur'ân-ı Kerim'e, yani en yücelere dayanır. Onu ve benzerlerini iyi okumak ve düşünmek, insana yalnız yücelik sağlamakla kalmaz; insanı belâlardan, musibetlerden, kınamalardan, küçük ve komik düşmelerden de kurtarır."[186]

Kabaklı, bu güzelliklerin yanı sıra Mevlânâ'dan hoşlanmayan kibirli, kıskanç, kalbi kör insanların[187] bulunduğundan da söz eder. Birinci grupta yer alan kötü niyetlilerin maneviyattan, dinden, şiirden, ruhtan yoksun olduklarını belirtir, hatta bunlar üzerinde durmaya, konuşmaya, yazmaya bile gerek olmadığını ifade eder. İkinci grupta yer alanlar ise koyu dindar geçinenlerdir. Bunlar da Mevlânâ'yı sevmezler. Çünkü, onlara göre, Mevlânâ sema'yı ve musikiyi dini hayatın içine sokmuştur. Kabaklı'ya göre, bunlar, Mevlânâ'nın Peygamber'den ve dört halifeden sonra gelen en büyük Müslümanlardan biri olduğunu unuturlar. Oysa Mevlânâ ömrü boyunca namaz kılmış, bir an temizlikten ayrılmamış, otuz yıl müderrislik etmiş, Mesnevî'sinde Kur'an'ın bütün özünü ve inceliklerini göstermiş, Allah'a en yakını olmuş bir ermiştir. Kabaklı, ayrıca, sema ve musiki için de şunları söyler: Mevlânâ sema'yı ibadet diye değil, coşup şiir söylediği zamanlarda yapmıştır. Ney ve rebap gibi çalgılardan yayılan musiki ise insandaki nefis ifritini öldürecek bir havadır. Gerçek Müslümanın ruhu, bu hava içinde ulûhiyet bulur.[188]

---

[184] A. Kabaklı, "Benzeri Olmayan Mevlânâ", Türkiye, 22 Aralık 1998, s. 3. ; A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 153.

[185] A. Kabaklı, Mevlânâ, s. 121. ; A. Kabaklı, "Bir Yanda Mevlânâ, Bir Yanda Paniç", *Türkiye*, 18 Aralık 1992, s. 2

[186] A. Kabaklı, "Mevlânâ'dan Devlete", *Tercüman*, 18 Aralık 1990, s. 2.

[187] A. Kabaklı, "Mevlânâ'ya Selâm...", *Tercüman*, 13 Aralık 1980, s. 2.

[188] A. Kabaklı, "Mevlânâ'nın 687. Yılı: Onu Sevmeyenler de, Sevmeyi Bilmeyenler de Var...", *Tercüman*, 23 Aralık 1960, s. 3.

Kabaklı, zaman zaman da yazılarında büyüklüğü yurdumuzun sınırlarını aşmış, her yıl onbeş, yirmi bin turist çeken Mevlânâ'yı basın yoluyla küçümseyenleri, kitap çalışmalarında doğru dürüst anlatamayıp fıkraya ve masala boğanları da eleştirmekten geri durmaz.[189] Bunun yanı sıra Mevlânâ ile ilgili yazılmış eserleri okumayanlardan da yakınır. Mevlânâ'yı anma toplantılarının gittikçe 'turistik' festivallere dönüştürülmeye[190] başladığından da söz eden Kabaklı, bu törenlere bilinçsiz bir şekilde 'turistik tarife'ye uyarak gelenleri eleştirir. Bu konudaki izlenim ve düşüncelerini şöyle belirtir: "...Bazı törenlerde sosyete hatunlar, ikide birde, başörtü değiştirerek, Tv'ye, basına poz verdiler... Kısacası Mevlânâ'yı turizme adadık çıktık... Bir de 'Gel yine gel... diye başlayan ve Mevlânâ'nın olup olmadığı da şühpeli olan söz için de: "Herkes ağzını yaya yaya onu söylüyor. İki kadeh atıp tekrar söylüyor. Riyanın, ahlâksızlığın, inançsızlığın bütün menzillerini dolaşırken; 'Ne yapalım baba Mevlânâ böyle demiş' diyerek tekrar söylüyor. *Gel yine gel, her ne olursan ol yine gel/ Eğer kâfir, Mecusî, ayyaş veya putperest olsan yine gel/ Bu bizim dergâhımız, ümitsizlik dergâhı değildir/ Yüz defa tövbeni bozmuş olsan yine gel...*" ve Kabaklı devam ediyor: Bu yüce sözü, akşamları çek şarabı, oyna kumarı, kıvır yalanı, sabahları da bu dergâha gelip dervişlerin dönüşünü seyret, manasına anlıyorlar."[191] Kabaklı'ya göre, "...Yıllar ilerledikçe Mevlânâ, bizde ve dünyada daha çok tanınmakta ve düşünceleri yayılmaktadır. Ama özü ve kendisine yaraşan mânâsı ile mi yayılmaktadır? Korkarım ki, buna 'evet' diyemiyeceğiz. Daha çok, bir moda salgını halinde, şekliyat biçiminde, 'turistik' figürler halinde yayılmaktadır. Çünkü ulaşım imkânları artmış, göze ve kulağa hitap eden haberleşme araçları

[189] A. Kabaklı, "Mevlânâ", *Tercüman*, 17 Aralık 1964, s. 2. ; A. Kabaklı, "Ölüsü Bile", *Tercüman*, 12 Aralık 1962, s. 2.
[190] A. Kabaklı, "Vuslat'a Bir Adım", *Tercüman*, 20 Aralık 1988, s. 2.
[191] A. Kabaklı, "Kör Kandil Ol da Gel mi?", *Tercüman*, 28 Aralık 1989, s. 2.

çoğalmıştır. Amerika'da, Japonya'da Mevlânâ'yı özleyen insan, isterse, bir gün sonra Konya'da huzurdadır."[192]

Kabaklı, bilhassa gazete yazılarında kamuoyunu bilgilendirme görevini üstlenerek zaman zaman Mevlânâ'nın kıssalarından, hikâyelerinden örnekler vererek söylemek istediklerini söylemiş, ilgilileri, yöneticileri uyarmıştır. Kabaklı'nın yazılarında en çok kullandığı kıssa ve hikâyelere örnek olarak "Damda Deve Arandığını Kim Görmüş?, Gemici ile Gramerci, Barsisa Hakkında, Arap Atlar ve Eşek, Fil ve Yavrusu"nu verebiliriz.

Sonuç olarak, Kabaklı'ya göre, Mevlânâ, düşünce adamıdır, şairdir, mutasavvıftır. İnsanları din, dil, soy, mezhep, sınıf, milliyet, ülke farkı gözetmeksizin seven, hoşgören, onlara Yaradan'ın bağışlaması ile bakan, hoşgörüde bir benzeri daha olmayan birisidir.[193] Mevlânâ'yı bilmek, kendini bilmek, onu sevmek ise bütün insanlığı sevmektir.[194] 744 yıldan beri Mevlânâ'yı her okuyan ve düşünen, her seven ve sevilen, onda nice anlatılmaz, gizli manalar bulmuştur. Mevlânâ, herkes için başka şeydir. Kimine göre musikidir, neydir. Kimine göre Allah huzurunda coşkun bir dönüş, döndükçe yükseliş olan 'sema'dır. Serbest yaşayışın hiç görülmemiş bir örneği, fikrini açıkça söyleyenlerin şahı, Tebrizli Şems'le olan yakıcı sohbetlerin eridikçe alevlenen çırasıdır. Kimine göre tarikat, ayin, abâ, sikke ve post demektir. Gerçekte Mevlânâ, bunların hiçbiri değil, hepsi demektir. Bunların hem içinde hem dışında, fakat şüphesiz gök kubbesi kadar üstünde 'Sevgi' güneşi demektir.[195] Mevlânâ, çocukların dostu, yoksul ve düşkünlerin sığınağı, her düşüncenin ve medenî cesaretin barınağıdır.[196] Çağında İslâm'ın öz ruhu içinde gayet geniş hür ve serbest konuşan Mevlânâ, sultanlara, bilginlere, devlet adamlarına, dindarlara,

---

[192] A. Kabaklı, "Düşünme Zahmeti", *Tercüman*, 17 Aralık 1984, s. 2.
[193] A. Kabaklı, "Benzeri Olmayan Mevlânâ", *Türkiye*, 22 Aralık 1998, s. 3
[194] A. Kabaklı, "Mevlânâ'lar", *Tercüman*, 18 Aralık 1962, s. 2.
[195] A. Kabaklı, "Mevlânâ'lar", *Tercüman*, 18 Aralık 1962, s. 2.
[196] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 285.

sûfîlere Allah'ın öz pınarından bazen acı, bazen tatlı gelecek şifâlar tattırır. Bu sebeple kötüler ondan korkar, fakat iyi bilginler, temiz devlet adamları, esnaf ve köylüler, hatta başka dinlere mensup geniş görüşlü insanlar ona gönülden bağlanırlar.[197]

Kabaklı'nın bütün bu görüşlerinden hareketle diyebiliriz ki, Mevlânâ'yı asıl fikirleriyle, şiirleriyle, musikisiyle yeniden öğrenmenin, anlamanın ve tanımanın keşfine çıkmalıyız.[198] Bizler onu yeniden keşfedebilmek için semahanelerde, dergâhlarda ve hatta Yeşil Türbe'sinde değil, asıl çok daha fazla eserlerinde"[199] aramalıyız.

[197] A. Kabaklı, Türk Edebiyatı, c. 2, s. 285.
[198] A. Kabaklı, "Bir Âyin'den Mevlânâ'ya", *Tercüman*, 18 Aralık 1983, s. 2.
[199] A. Kabaklı, "Törenler ve Mevlânâ", *Türk Edebiyatı*, nr. 25, Ocak 1974, s. 4.